



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

23 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Księżak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jacek Grela

SSN Adam Redzik

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 23 czerwca 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej M.H.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie

z 10 lutego 2021 r., I ACa 879/19,

w sprawie z powództwa M.H.

przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Okręgowego w Zamościu
o ochronę dóbr osobistych,

1. oddała skargę kasacyjną;

**2. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego
w Lublinie na rzecz adw. N.K. 3240
(trzy tysiące dwieście czterdzieści) zł, obejmujące należną stawkę
podatku od towarów i usług, kosztów nieopłaconej pomocy
prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu
kasacyjnym.**

M.M.

[ms]

UZASADNIENIE

Pozwem z 25 września 2018 r. M.H. wniósł o zobowiązanie Skarbu Państwa reprezentowanego przez Prezesa Sądu Okręgowego w Zamościu do usunięcia z jego akt osobowych – jako osoby osadzonej w zakładzie karnym (dalej jako: ZK), dokumentów w postaci opinii o osadzonym sporządzonych przez wychowawców zatrudnionych w ZK w Z. oraz sporządzonych przez psychologa w ZK w R.; ponadto o zobowiązanie pozwanego do zapłaty kwoty 40.000 zł na rzecz osób potrzebujących, z tytułu zadośćuczynienia za krzywdę, jakiej doznał w czasie postępowań sądowych prowadzonych w Zamościu w latach 2015-2016.

W uzasadnieniu pozwu powód wskazał, że opinie psychologa zostały sporządzone w 2008 r, a postępowania sądowe w latach 2015-2016 dotyczyły jego wniosków o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Dalej, że w ocenie powoda treść opinii wychowawców z ZK oraz treść opinii psychologa w ZK spowodowała brak uwzględnienia jego wniosków o warunkowe przedterminowe zwolnienie. To zaś w ocenie powoda miało powodować naruszenie jego praw, w szczególności tych określonych w art. 17 i art. 14 Konwencji o ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Powód sprecyzował także, że żąda zobowiązania pozwanego do zapłaty kwoty 40.000 zł na rzecz M.O. i jej rodziny, E.K. i jej rodziny oraz R.G.

Wyrokiem z 19 czerwca 2019 r. Sąd Okręgowy w Zamościu oddalił powództwo i orzekł o kosztach postępowania. W uzasadnieniu wyjaśnił że powód nie wykazał bezprawności działań pozwanego, ani też nie udowodnił, by pozwany dopuścił się względem niego zachowań, które mogły naruszyć jego prawa. Działania pozwanego w zakresie wniosków powoda o warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbywania pozostałej części kary pozbawienia wolności były podejmowane w ramach postępowania penitencjarnego, z wykorzystaniem opinii psychologów oraz wychowawców zatrudnionych w ZK. Opinie te sporządzane były zatem w ramach przynależnych pozwanemu praw, przez uprawnione do tego osoby. Zdaniem Sądu Okręgowego ich treść w żaden sposób nie potwierdziła, aby doszło do bezprawnego naruszenia dóbr osobistych powoda. Powód nie wykazał, aby czynności podejmowane przez pozwanego były przeprowadzone wadliwie. W żadnym wypadku

nie stanowi naruszenia dóbr osobistych wydanie postanowień o odmowie warunkowego przedterminowego zwolnienia z wykorzystaniem ww. opinii sporządzonych w odniesieniu do powoda.

Wyrokiem z 10 lutego 2021 r., Sąd Apelacyjny w Lublinie oddalił apelację powoda. Sąd Apelacyjny za niezasadny uznał podnoszony przez powoda zarzut nieważności postępowania z uwagi na pozbawienie możliwości obrony w związku z odmową ustanowienia pełnomocnika z urzędu. W ocenie sądu II instancji Sąd Okręgowy trafnie uznał, iż powód nie jest osobą nieporadną, sporządza sam pisma procesowe, rozumie pouczenia i korzysta z przysługujących mu uprawnień procesowych. W konsekwencji w sprawie wystąpiły – stosownie do art. 117 § 5 k.p.c. – podstawy do odmowy ustanowienia dla niego adwokata z urzędu.

Skargę kasacyjną od wyroku sądu II instancji wywiódł powód, zaskarżając w całości wyrok sądu II instancji oraz zarzucając:

1. naruszenia przepisów postępowania, skutkującego nieważnością postępowania, a ponadto mogącego mieć istotny wpływ na wynik sprawy – art. 379 pkt 5 k.p.c. w zw. z art. 117 § 5 k.p.c.;
2. naruszenie przepisów postępowania skutkującego nieważnością postępowania, a ponadto mogącego mieć istotny wpływ na wynik sprawy – art. 386 § 2 k.p.c. w zw. art. 378 § 1 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie przez sąd II instancji.

Uzasadniając powyższe zarzuty skarżący podniósł, że jest obcokrajowcem od 2002 r. przebywającym w zakładzie karnym – w związku z odbywaniem kary 25 lat pozbawienia wolności. Dalej, że włada on językiem polskim w ograniczonym stopniu, mając trudności ze zrozumieniem terminologii prawniczej dotyczącej postępowania cywilnego, dowodem czego były nieścisłości oraz błędy językowe i logiczne w sporządzanych przez niego pismach.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty nieważności postępowania przed sądem I i II instancji okazały się bezpodstawne. Stosownie do art. 379 pkt 5 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi m.in., gdy strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw.

Zgodnie jednak z utrwalonym orzecznictwem – na co również zwrócił uwagę pełnomocnik powoda – odmowa ustanowienia dla strony pełnomocnika z urzędu co do zasady nie usprawiedliwia zarzutu nieważności postępowania. Zarzut ten może być skuteczny w sytuacji, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznaną reguł postępowania lub nieporadność prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego z : 2 marca 2005 r., III CSK 533/04, 12 września 2007 r., I CSK 199/07, 16 kwietnia 2008 r., V CSK 564/07, 14 lutego 2013 r., II CSK 385/12 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z : 5 lipca 2000 r., I CKN 787/00, 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15).

Nie może zatem budzić wątpliwości, że pozbawienie możliwości obrony swych praw spowodowane nieustanowieniem pełnomocnika profesjonalnego występuje tylko w wyjątkowych przypadkach oczywiście wadliwej oceny zdolności poznawczych, intelektualnych i komunikacyjnych strony, która jest tak dalece nieporadna, że jej osobiste uczestnictwo i obrona interesów w postępowaniu jest jedynie formalnym pozorem możliwości dostępu do sądu (tak m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 4 grudnia 2013 r., II CSK 167/13).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się również, że choroba lub inna ułomność psychiczna strony sama przez się nie powoduje nieważności postępowania z powodu niemożności obrony przez stronę swych praw (wyroki Sądu Najwyższego z: 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08, 19 lutego 2010 r., IV CSK 318/09 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15). Nieważność postępowania zachodzi wtedy, gdy strona, której odmówiono ustanowienia pełnomocnika z urzędu ze względu na stan zdrowia psychicznego nie jest w stanie podjąć racjonalnej obrony swych praw w postępowaniu sądowym.

W niniejszej sprawie nie zachodziła którakolwiek z sytuacji opisanych wyżej. Powód swoim dotychczasowym zachowaniem wykazał aktywność, a także znajomość prawa w stopniu wskazującym nie tylko na umiejętne popieranie powództwa, ale i sformułowanie apelacji od wyroku sądu I instancji. Oceny tej w żadnym wypadku nie podważają sygnalizowane przez pełnomocnika nieścisłości, błędy językowe czy logiczne, które to znalazły się w pismach przez niego sporządzonych.

W ocenie Sądu Najwyższego nawet niedoskonała znajomość języka polskiego (na którego naukę powód – jako osoba pozbawiona wolności od 2002 r. – miał zresztą dużo czasu) nie zawsze uzasadnia konieczność uwzględnienia jej wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Należy bowiem pamiętać, że zgodnie z art. 5 § 2 ustawy z dnia 7 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 217 z późn. zm.), osobie niewładającej w wystarczającym stopniu językiem polskim przysługuje prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza. Z uprawnienia tego powód jednak nie skorzystał. W przekonaniu Sądu Najwyższego dowodzi to, iż umiejętność posługiwania się językiem polskim przez powoda była wystarczająca do tego, aby samodzielnie prowadzić postępowanie przed sądami I oraz II instancji.

Uwzględnienie wniosku o ustanowienie pełnomocnika profesjonalnego należy do dyskrecyjnych uprawnień sądu. Jest zatem uzależnione w szczególności od charakteru sprawy, jej złożoności oraz przyczyn wskazywanych przez wnioskodawcę. Nie ma zatem żadnych podstaw, aby uznać, że wystąpienie określonego rodzaju okoliczności (jak np. niepełnosprawność, pobyt w więzieniu czy też fakt, że język polski nie jest dla strony językiem ojczystym) powoduje bezwzględne związanie takim wnioskiem (na tle niepełnosprawności zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 października 2002 r., IV CSK 174/07).

To sąd rozpoznający wniosek, o którym mowa w art. 117 § 1 k.p.c., ocenia, czy udział adwokata lub radcy prawnego jest potrzebny. W sytuacji, gdy sprawa nie jest skomplikowana pod względem faktycznym lub prawnym, a strona nie wykazuje nieporadności, oddalenie wniosku należy uznać za prawidłowe. Nie może zatem stanowić podstawy do uznania, że strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw.

Mając powyższe na uwadze należy nadmienić, że z akt sprawy nie wynika, aby sprawa była skomplikowana, a podstawa faktyczna żądania nie pozwalała uznać, by udział pełnomocnika mógł wpłynąć na treść rozstrzygnięcia sądu. Wbrew twierdzeniom pełnomocnika powoda, fakt oddalenia przez sąd I instancji powództwa już na pierwszej rozprawie przy jednoczesnej odmowie doprowadzenia na nią powoda oraz oddaleniu zgłaszanych przez niego wniosków dowodowych, nie może

– zważywszy na treść art. 6 oraz 3 k.p.c. – uzasadniać zarzutu nieważności postępowania. W ramach wytoczonego powództwa powód miał bowiem możliwość zaprezentowania swojego stanowiska oraz poparcia go określonymi dowodami. Oddalenie jego wniosków dowodowych nie może zostać uznane za pozbawienie obrony swoich praw, w tym prawa do bycia wysłuchanym przez sąd. Czynność taka wpisuje się w sposób procedowania sądu przeciwdziałający powstaniu przewlekłości postępowania i ewentualnemu nadużyciu praw procesowych przez stronę, mając na celu wydanie w sprawie ostatecznego rozstrzygnięcia. Tożsame wnioski nasuwają się w odniesieniu do odmowy doprowadzenia powoda na rozprawę.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną. O kosztach postępowania kasacyjnego sąd orzekł na podstawie art. 99 k.p.c., art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. Na zasądzone koszty składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według minimalnej stawki taryfowej – § 2 pkt 9 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. poz. 1800 z późn. zm.).

M.M.